

> Retouradres Postbus 20952 2500 EZ Den Haag

VLAAMS-NEDERLANDSE SCHELDECOMMISSIE
Voorzitters van het ambtelijke college
Dhr. Peter Heij
Dhr. Filip Boelaert
Postbus 299
4600 AG Bergen op Zoom

College van Rijksadviseurs

Korte Voorhout 7
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag

Contactpersoon

Teun van den Ende

E teun.vandenende@

rijksoverheid.nl

M 06-11301537

Kenmerk

CRa-20161227/1

Datum 3 januari 2017
Betreft Advies VNSC-Schelde

Zeer geachte heren Boelaert en Heij,

Voorliggend advies betreft het verleden van het Schelde-estuarium en geeft u een suggestie over de verkenning van de toekomst. Het advies wordt u ongevraagd aangeboden door het Nederlandse College van Rijksadviseurs (CRa) in het kader van het VNSC-Onderzoeksprogramma over de Schelde. Dat onderzoeksprogramma levert belangrijke bouwstenen voor de zogenaamde "Agenda voor de Toekomst" die in 2017 opnieuw in de VNSC zal worden geagendeerd en die in 2018 vaste vorm aan moet gaan nemen. Het CRa vond dat een goede aanleiding en een juiste context om dit advies te lanceren.

De Hydrobiografie is door ons samengesteld omdat het ons is opgevallen dat het overheersende en weerbarstige dilemma tussen blijvende bevaarbaarheid en ecologische houdbaarheid van het estuarium nogal geheugenarm wordt geproblematiseerd. Er bestaat geen gedeeld beeld van de evolutie van het Schelde-estuarium op basis waarvan de actuele situatie kan worden beschouwd en beoordeeld als een tussenstand op weg naar een volgende fase. Het Schelde-estuarium verdient inhoudelijk een meer dynamische en meer geïntegreerde benadering. De moeizaam verlopende maar noodzakelijke overbrugging van de tegenstellingen over zijn toekomst maakt dat ook aannemelijk.

Totstandkoming van de Hydrobiografie

Het advies is gebaseerd op een cartografisch onderzoek dat is vastgelegd in de "Hydrobiografie van het Schelde-estuarium". Dat rapport is samengesteld door landschapsarchitect Jan-Willem Bosch van bureau Bosch/Slabbers in opdracht van het CRa en werd u tijdens het Scheldesymposium in november 2016 aangeboden door Eric Luiten, voormalig Rijksadviseur voor Landschap en Water. Het CRa werkte bij de totstandkoming van de studie nauw samen met Oswald Lagendijk en Marcel Taal van kennisinstituut Deltares. Bij de totstandkoming van de rapportage en in de aanloop naar dit advies is er een brede expertgroep geraadpleegd.

Datum

3 januari 2017

Kenmerk

CRa-20161227/1

Om de hydrobiografie inhoudelijk te schragen zijn experts van diverse Vlaamse en Nederlandse kennisinstellingen betrokken, waaronder de Universiteit Antwerpen, het waterbouwkundig Laboratorium Borgerhout, het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek (INBO), Rijkswaterstaat Zee en Delta, Provincie Zeeland, Stichting Levende Delta en enkele leden van de Werkgroep Beleid en Beheer van de VNSC. De geraadpleegde experts uit Vlaanderen waren Patrick Meire, Greet de Block, Tim Soens, Yves Plancke, Eric Taverniers en Alexander van Braeckel.

Op 17 juli 2016 is in Antwerpen een bijeenkomst met hen georganiseerd. De Nederlandse deskundigen zijn op 23 maart 2016 en op andere daaropvolgende data geraadpleegd: Adrie de Kraker, Bert Toussaint, Leo Adriaanse, Peter Vos, Wil Lases, David Koren, Vincent Klap en Dick de Jong.

We denken dat met de Hydrobiografie bijgedragen wordt aan het ontstaan van een gedeeld referentiekader, nieuwe *common ground* over wat de Schelde in de loop van de geschiedenis was, momenteel is en in de toekomst zou kunnen zijn.

Observaties en inzichten

Onze focus was in deze fase gericht op het verleden, gekarteerd als een aantal secuur gekozen momenten ('stills') uit een continu proces, dat zich in ruimte en tijd heeft afgespeeld. De inzichten die uit de Hydrobiografie voor het Schelde-estuarium voortvloeien zijn als volgt samen te vatten:

- Het stroomgebied van Zeeschelde, Westerschelde en Scheldemonding is een complex natuurlijk systeem dat in de loop van de eeuwen een eigen dynamiek heeft gehad: variatie in afstroming, overstroming, aanslibbing, geulvorming en periodieke transgressies schiepen een voortdurend veranderende fysieke basis voor verschillende levensgemeenschappen en voor het menselijk handelen in de delta. Het estuarium van de Schelde heeft nooit een stabiele of ideale toestand gekend.
- De menselijke interactie met dit systeem heeft globaal twee vormen aangenomen: een geleidelijke maar zeer substantiële toename van agrarisch bewerkte en bebouwde grond ten koste van de overstromingsruimte die het systeem ooit had en daarnaast een doorsnijding met wegen, spoor en kanalen waardoor zware industriële en omvangrijke havenactiviteit tot ontwikkeling konden komen. Het estuarium is een zeer rijk en welvarend gebied geworden, dankzij het gematigde klimaat, de zeer productieve bodem en de ligging aan open zee.
- Dat proces van geleidelijke domesticatie heeft ertoe geleid dat een in landschappelijk opzicht sterk gedifferentieerd systeem langzaamaan zijn nuances is kwijtgeraakt. De ooit ruime arealen waarin subtiele tussenvormen tussen veilig achterland en blijvend open water tot expressie kwamen zijn drastisch ingeperkt. Dijkenbouw en agrarische terreinwinst hebben de overgangen tussen land en water 'in een corset gehesen'. Het estuarium heeft nauwelijks nog gebieden waarin de afwisseling tussen platen, slikken en schorren het landschap domineert. Daar staat tegenover dat als gevolg van de rivierverruiming van de

Zeeschelde conform het Vlaamse Sigmaplan de rivierdynamiek bovenstrooms van het estuarium weer heeft kunnen toenemen.

- Als gevolg van de 20ste-eeuwse aanleg van kanalen is een gedifferentieerde ontwikkeling van de havens op gang gekomen. Antwerpen, Gent-Terneuzen, Vlissingen dragen elk bij aan de opslag, overslag en doorvoer van goederen. De contactzones tussen voor- en achterland, tussen zeevaart en binnenvaart en tussen verschillende transportmodaliteiten zijn omvangrijk en geavanceerd geworden.

Aanbevelingen

Gezien de bereidwilligheid en het enthousiasme bij de geraadpleegde deskundigen en gezien de goede ontvangst van de Hydrobiografie tijdens de Scheldeconferentie denken we dat deze benadering toegevoegde waarde heeft in het proces waarin u wil komen tot een Agenda voor de Toekomst. We adviseren u in dat verband het volgende:

- 1 Maak de Hydrobiografie compleet door ook het proces van agrarische areaalwinst en de ontwikkeling van de nederzettingen en de verschillende teeltsystemen cartografisch in beeld te brengen. Tijdens de conferentie werd daar apart aandacht voor gevraagd, omdat de rol van de landbouw in het bereiken van een nieuw dynamisch evenwicht in het estuarium van belang is.
- 2 Zet de Hydrobiografie voort als ruimtelijke toekomstonderzoek. Onderzoek hoe het volgende hoofdstuk uit het verhaal van de Schelde eruit ziet en door wie het kan worden geschreven. De Schelde als onvoltooid project vraagt om een systematische verkenning van inrichtings- en beheeralternatieven met behulp van ontwerpend onderzoek. In die toekomstverkenning zouden ook andere ruimtelijke variabelen moeten worden meegenomen: denk aan klimaatadaptatie en aan regionale krimp als factoren die invloed hebben op het waterbeheer en op de beschikbaarheid van ruimte. De resultaten van dat onderzoek zijn in onze ogen onmisbare bouwstenen van uw Agenda. In het afgelopen half jaar zijn constructieve contacten gelegd met het bureau van de Vlaams Bouwmeester. We willen suggereren dat u opdrachtgever wordt van een samenwerkingsverband tussen CRa en Vlaams Bouwmeester die gezamenlijk dat onderzoek, in afstemming met de andere onderzoeksleders, kunnen verrichten.
- 3 Bouw de Hydrobiografie uit als een mechanisme voor kennismontage. De opsplitsing in allerlei specifieke onderzoeksthema's zal een enorme verdieping van specialistisch inzicht opleveren (biotoopkwaliteit, slib, getij, etc.) maar de synthese van dat inzicht moet ook actief worden ondersteund. De Hydrobiografie maakt impliciet reclame voor het integratiekader 'landschap', waardoor kennis over estuariumhydrologie en -ecologie, havenlogistiek en kust- en riviermorfologie voortdurend met elkaar in verband worden gebracht.

Datum
3 januari 2017

Kenmerk
CRa-20161227/1

We hopen met dit advies een constructieve bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een gedeeld beeld van de kwaliteit van het huidige estuarium als onvoltooid landschap. In het verlengde van de tweede aanbeveling blijven we graag met u in gesprek over de toekomst van dit belangrijke gebied met zijn meervoudige internationale betekenis.

Hoogachtend en met een hartelijke groet,

Het College van Rijksadviseurs,

Floris Alkemade

Berno Strootman

Daan Zandbelt